Núm 108

Tomo 9.°

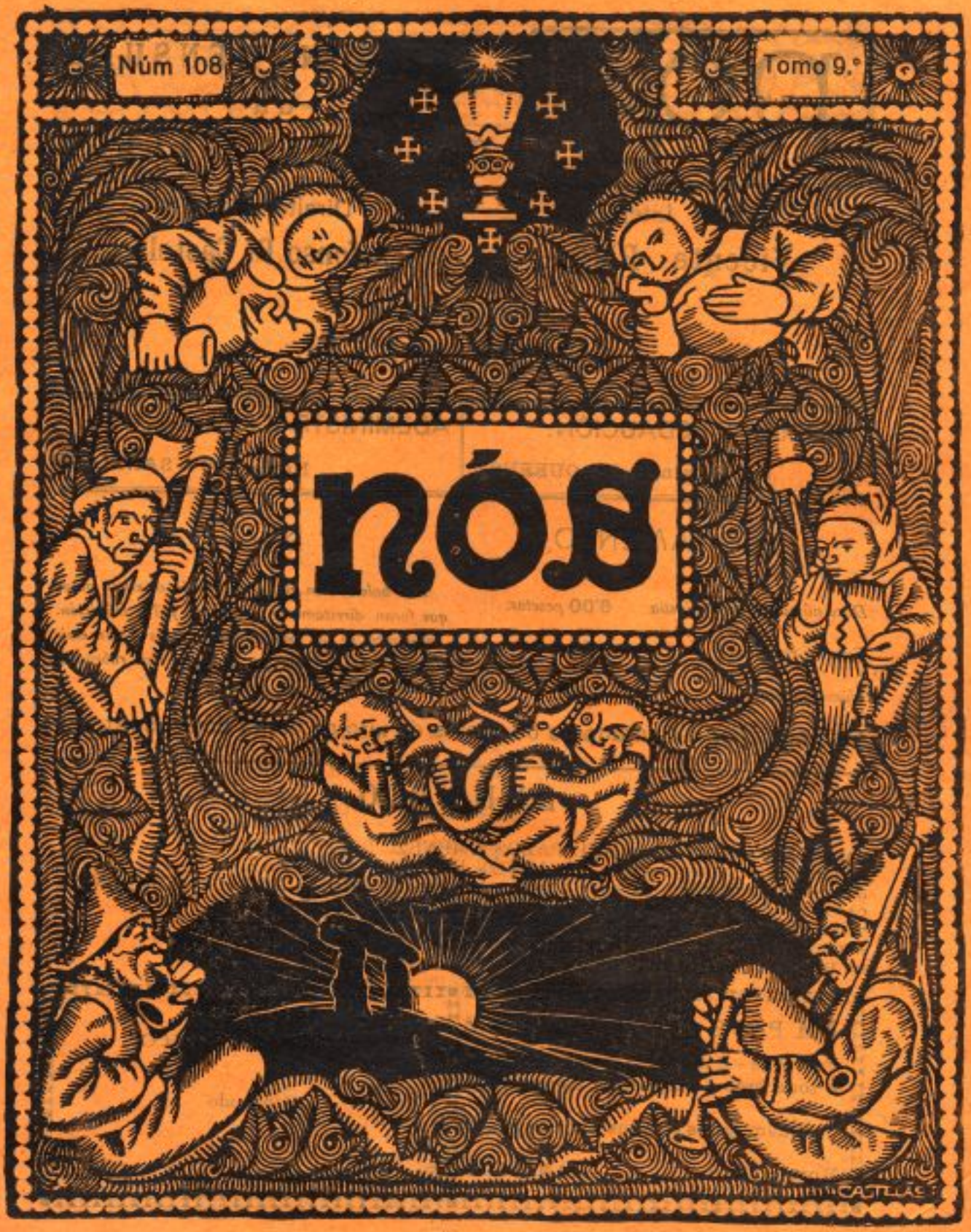

nós

BOLETÍN MENSUAL da CULTURA GALEGA

Direitor Literario
Vicente Risco

Direitor Artístico
Alfonso R. Castelao

Adeministrador
ANXEL CASAL

DIREICIÓN E REDAUCIÓN:
Sto. Domingo, 47—OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Hortas, 20 — SANTIAGO

ABONAMENTO

Doce númaros, na Peninsua	6'00 *pesetas.*
Fora da Peninsua	8'00 »
Número solto	0'70 »

NOTA

Este boletín non pubricará mais orixinás qu'os que foran direitamente solicitados pol-a Direición. Tampouco se fai solidário das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que por non iren rubrados, enténdense que son da Redaucion.

Os pagos son adiantados e os gastos de xiro de conta dos suscritores

SUMARIO

MADRIGAL MONTO, por RAFAEL PAZOS JIMÉNEZ.
AS LÉNDAS DA FONTE PORMÁS, por ANTÓN FRAGUAS FRAGUAS.
BALANCE E INVENTARIO DA NOSA LITERATURA, por RICARDO CARBALLO CALERO.
CARMINA CITHARAE, por XOSÉ PEREIRO CARRÓN.
MISCELÁNEA: Contra la pestilencia, por X. L.
ARQUIVO FILOLÓXICO E ETNOGRÁFICO DE GALIZA.
OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS, pol-a REDAICIÓN.

IMPRENTA "NÓS"
Facturas - Estados - Libros - Revistas
e toda crás de traballos tipográficos
Trasmitanos os seus encárregos
Hortas, 20 SANTIAGO

Vicente Risco
Abogado
Santo Domingo, 47-2.º Ourense

nós

BOLETIN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano XIV ★ Ourense 15 de Decembro do 1932 ★ Núm. 108

MADRIGAL MORTO

Por RAFAEL PAZOS JIMÉNEZ.

Madrigal dos ollos verdes,
viñeches encol do mar
a bicar un mariñeiro
afogado no serán.

Crucificóuse de luces
de sardiña un espadón,
rachóu o ventre das augas
i o corazón sin os dous.

Non vén gaviota sin medo
a pousar sobor dun mastro,
mariñeiro sin acougo
que comunicas cos astros.

Madrigal verde dos ollos
ai! madrigal madrigal,
un galeón pasóu preto
con azas de soedá...

AS LÊNDAS DA FONTE PORMÁS

Por Antón Fraguas Fraguas

A maxinación popular teceu á carón das fontes feixes de lêndas que viven no arquivo do fogar aldeán dende tempos moi lonxanos. Afastados do eixe central da hestoria, os pobos máis isolados mostran hoxe as suas manifestacións folklóricas que pasaron de xeneracións á xeneracións con poucas misturanzas; en troques aqueles que ficaron nos vieiros que daban paso ás novas culturas tiveron unha misturanza con formas alleas axeitándoas craramente pra eles, evolucionando do mesmo xeito que evoluciona a cultura.

Non é doado precisar o orixen de moitas lêndas e o momento en que o pobo se fixo dono d'elas, entraron no pensamento das xentes con tenreza primitiva e conservan a sinxeleza que as fai máis familiares, cando se refiren nas noites de invernía entranto zoa a cachopeira nos agros de o pé da porta.

Os motivos que deron lugar ás lêndas son moitos, e non sempre se respetou o primitivo lugar do emprazamento, misturándose con outras, apricáronse á novos ouxetos.

As fontes teñen un folklor abundoso e intresante. Quizáis a veciñanza á moimentos de orixen lonxán que o pobo non tivo ô seu alcance deu comenzo á lêndas que máis tarde colleron no seu circo os nacentes de auga que afloran á superficie nas prousimidades de Santuarios e teñen as maores propiedás meiciñentas. Os favores do santo amóstranse nas augas; ista auga, que pra percurala é mester levar á cabo longas camiñatas, afasta da casa os agoiros, fadas, esconxura o trono e mata os bechos nos eidos esparexida con ramos de oliveira, traendo a fartura ô fogar. Os nacentes que fican perto de antergos moimentos onde o pobo olla a obra dos mouros mostran o seu encanto en detremiñadas ocasións i-en difrente forma, alí fica escondido ô tesouro cuio desencanto e anceio máis vivo que latexa na pantasía popular diante o ouro fabuloso das lêndas milenarias. Iste ouro cobizado non sempre queda soterrado baixo a garda da briosa serpe, do xigante, da rumbosa tendeira ou da belida dona que peitea seus cabelos con peites rechamantes; ás vegadas o ouro corre misturado co-a auga que vai lodenta i-endexamáis a bebe quen á ela se arrechega, laiándose despois ô saber as riquezas que abranguía no intre que deixou de beber. Canto estoncias decorría era ouro e os beizos do sedento pousando na lodenta auga desfacían o encanto.

Algunhas fontes son visitadas pol-as bruxas os sábados como acontesce na fonte do Castro de Famelga (1), e outras non poden ser olladas por elas maormentes na noite de San Xohán; pol-a noite as augas teñen a vertude do santo, por iso se recolle denantes de sair o sol, lavándose con ela pra que non doian os ollos. Se aquela noite as meigas tocan á auga da fonte descobren os seus segredos quedando espídas de toda arte máxica. Tal é a creencia que recollemos en Loureiro de Cotobade, n-outros sitios son as mouras quen se peitean na fonte (2). Istas meigas semellan as *gojas* que non poideron

(1) Famelga, lugar da freguesía de Augasantas no concello de Cotobade (Pontevedra), Información dada por Xosé Raxó.

(2) No outeiro de Vimieiros ou de Doniz é unha moura quen peitea seus cabelos n-unha fonte que aparesce ô poñerse ela sobor d'uns penedos. Vid. Catalogo dos Castros Galegos. Fasc. II. Terra de Celanova, pág. 8.

seguir ô hereu cando lle fuxe co-a *tovallola* por mor de mollarse no rigueiro, pregándolle que non perda somellante achádego, que endexamáis será probe (1).

O encanto que vive acobillado antre as augas cuio guardián é unha inorme serpe, atópase con unha longa vida afastado do tempo como rexo outeiral que non encertan os ventos húmidos da outa montana; de pais á fillos trasmítese a lênda das donas encantadas sin precisión da data en que sua vida quedóu apresada na fonte, ténse como algo estancado, os anos non pasan pras belidas donas cuia morada é o vieiro soterrado das augas: seu estado é na maor parte dos casos de vixilia, pois ninguén ollou ás donas encantadas ir en percura de alimentos; en troques os mouros castrexos van ás vegadas percurar alimentos como refiren do castro de Ferreira de Pantón, na provincia de Lugo.

Moi poucas veces refire o pobo a maneira como foron encantados os pèrsonaxes que viven en somellante estado, conocendo en troques a maneira de desencantar toda crás de tesouros. Nas lêndas da Fonte Pormás referíronnos o xeito de facer o encantamento e as maneiras que hai pra conocer os tesouros. O noso informador, chamado Manuel Cardelle Conde, home de corenta e cinco anos, ten certa esprencia do ouro soterrado, pol-os relatos que seus finados lle fixcron; asegurounos que habia duas maneiras de sacar os tesouros: unha co libro de San Cibrán, pero iste é libro moi vello e de manexo perigroso por non sinalar con enteira certidume o emprazamento do tesouro nin as traves de alquitrán que alcenden unha fogueira todo ô redor do tesouro morrendo co-a fumaza non somentes cantos se atopen â sua beira senón as freguesías de moitas leguas ô redor; a outra maneira de conquerir canto ouro hai debaixo da terra lévase á feito con un libro que venden en Barcelona e trai unha *vara máxica*, ista vara posta perto do tesouro incrínase pra sua banda.

Atópase a Fonte Pormás emprazada no Concello de Arzúa, na freguesía de Castañeda (Cruña) perto da estrada que vai de Santiago á Lugo.

As lêndas que nos referiron son da fonte e de un gran outeiro emprazado â sua beira, cuios cimentos atinguen as augas da fonte.

Hai algúns anos a xente que pasaba pol-o camiño da fonte ollaba â beira d'uns grandes outeiros unha chea de figuras que aparescían de moi difrentes xeitos e desparecían tan axiña como tencionasen ollar de perto somellantes figuras. Os vellos aseguraban que todos aqueles *euredos* que aparescían eran encantos cuia morada abranguía grandes pazos soterrados cheos de riqueza. As figuras que aparecían eran de todal-as crases e pra desencantalas precisaban xente de moito valor e inocente, non podía estremecer diante ningún encanto que rebulise na sua beira, ficar quedos e calados sen arrepiarse nunca, era o primeiro que tiñan que facer pra conquerir o ouro soterrado.

Unha noite foran un vello i-un rapaz para sacar os encantos que moraban perto do penedo. Chegaron â beira da fonte i-escomenzóu o vello á ler non libro (o noso informante supón que debía ser o de San Cibrán), sen ollar pra ningures, cando levaba a metade lida apareceu un xigante vestido de militar, era moi outo e pendurábelle d'un cinto relumante unha inorme espada. Sinteuse un funguido de vento lonxano e o xigante empuñando a espada zorregóu coela n-unha peneda fendéndoa pol-a metade. O rapás ollou pro burato e veu un fatelo de santiños de ouro; arrechegouse e collendo ún por un brazo excramou:

—Ai Jasús, cantas cousas!

No intre de falar fechouse de novo a peneda ouvindo un inorme bruido, pero o rapaz tiña collido un santo por un brazo que non ceibou, a pesares do bruido; e máis tarde vendeuno a un reloxeiro de Sant-Iago, porque aquel brazo era de ouro e deulle moitos cartos.

* * *

Un fidalgo que moraba perto da fonte tiña unha filla moi belida, â que requerían en amores todol-os mozos da bisbarra. O fidalgo non consentía á ninguén tratar o casoiro

(1) Apeles Mestres. Folklore Catalá y Tradicións. Barcelona 1895. p. 166. V. Constantino Cabal. *Mitología Ibérica*. en Folklore y costumbres de España. T. I, p. 211.

coa filla e pra arredala do perigro foina encantar â fonte Pormás.

Unha serán estaba un mozo n-unha rozada e ollou chegar o fidalgo coa filla e os criados con sacos ô lombo; marcharon os criados, despois de pousar a trouxa e un adival que ia envolto n-un saco, quedando soios pai e filla. A moza choraba á fio agarrada ôs brazos do seu pai, pregándolle de xionllos que non-a deixase alí; pero o pai non fixo caso, somentes lle dixo:

—Non teñas pena; quédache con que valerte.

O fidalgo sacou un libro i-escomenzou á lêr; ô pouco tempo a moza meteuse pol-o cano da fonte e seguidamente os sacos que levaran os criados seguiron o vieiro que levara a moza; quedou fora o adival, e o fidalgo continuou lêndo moito tempo deica que o adival transformouse n-unha gran serpe longa e grosa que foi meténdose pol-o cano da fonte. Cando ia desparecendo o home cerrou o libro e díxolle:

—El que te desencantare, nove veces detrás del cachazo te ha de besare (1),

O mozo deixou a rozada e foi á casa, pero ô pouco tempo tornou â fonte Pormás pra desencantar â fermosa rapaza que él ollara agachar antre as augas. Á poucos pasos da fonte aparesceulle unha muller que lle dixo con certa tristura.

—Se non tes valor, non me desencantes.

O mozo sen arrepiarse chegou á beira da fonte, e sentouse n-unha pedra e ouvindo un grande bruido nas augas veu sair un inorme colebrón pol-o cano da fonte. O mozo deulle tres beixos por tras do cachazo e a serpe tornou pra fonte. Tornou á sair a serpe, agora que con menos bruido e poñéndose dreita diante do mozo levou outros tres beixos i-engoliuse na auga. Á terceira vez saleu coase mansiña de todo e ô darlle os beixos caieu no chan feita un adival. N-aquel intre escomenzou un ruxido inorme de cartos e aparesceu a moza cos sacos cheos de ouro que seu pai lle levara e que ficaban gardados pol-a serpe.

A moza non quixo volver â casa de seu pai e foi casar â eirexa da parroquia co mozo que a desencantara (1).

* * *

Enteirouse unha muller en Castela da facilidade que había na Fonte Pormás pra encantar ás donas e anceosa de afastar as fillas da sua banda, veu traguelas eiquí deixándoas encantadas do mesmo xeito que a filla do fidalgo, somentes que á istas ninguén as ollara encantar.

Ficaron soterradas moitos anos sin aparescer á ninguén, deica a vellés de sua nai. A velliña ollando perto a hora da morte e atopándose soia cramaba pol-as fillas. Un ano foi un mozo de Arzúa ás segas de Castela e falóu da auga fresca de Pormás onde tantas veces bebera cando facía as rozadas nas chousas de toxos e silvas. A muller que ouvíu falar somellante cousa chamóu ô segador e dándolle tres bolos de pan pregóulle que con moito segredo os fose poñer na fonte sen que de ninguén foran ollados, decíndolle cando os pousase:

—Oureíña, oureana,
toma este boliño
que che manda tûa ama. (2)

Poñendo os tres bolos ganaría un grande tesouro que gardaban os encantos.

O mozo chegóu da sega e fechóu os bolos n-unha arca do pan, pero a muller ollóu un pol-a fechadura. De mañanciña foi o segador â fonte e pousou os pans decindo as verbas que lle foran encarregadas. Co primeiro saleu unha moza que fuxeu correndo, do segundo saleu outra moza do mesmo xei-

(1) En Galicia son moitos os lugares que teñen os encantos gardados por serpes. Vid. Florentino L. Cuevillas e Fermín Bouza Brey. *Os Oestrimnios, os Saefes e a Ofiolatría en Galiza.* Arquivos do Seminario de Estudos Galegos, tomo II. 1929. Na páx. 144 hai unha fórmula de desencanto mui semellante á ista.

(1) En Asturias hai un canto: «La niña encantada», que é moi somellante ô nôso, somentes que a serpe ven de uns outeiraes. Vid. Aurelio del Llano y Roza de Ampudia. Del Folklore asturiano... Oviedo 1921.)

(2) Hai unha lênda variante de ista en Castro Pedro. Vid. Catálogo dos Castros Galegos. Fasc. IV, Bisbarra de Melide, páx. 21 e un estudio sobor da forma aureana na páx. 70 e seguintes.

to que a primeira e no terceiro remexíanse dentro moitas cousas e ouvíuse unha vos de muller decindo:

—Temos ser felices, pero por culpa da túa muller doblouse o meu encanto. Leva ise xustillo e pónllo á túa dona.

O mozo agarróu a peza de roupa que lle dera o encanto e marchóu camiño da casa. Denantes de chegar ô lugar paróuse n-un souto e penduróu das ponlas d'un castiñeiro o xustillo; no intre escomenzóu unha lumareda no albre que abrasóu todo, quedando someates o carozo que inda hoxe fica no sitio. (1)

A moza encantada ficóu alí moito tempo sen saír do acougo deica unha serán de treboada en que houbo moitos tronos e saleu a moza en figura de *fusil*, ollándoa moitos do lugar sobor das augas.

O remate da derradeira lênda mostra unha misturanza con outras que seguramente se perderon ou algunha allea por compreto â Fonte Pormás. Lembramos un relato referido, en San Esteban de Ribas de Miño, por unhas mozas, relacionado con unha peneda chamada a Pena do fusil, emprazada na beira do río, nas prousimidás da devandita feligresía; chamada así por un saínte que garda somellanza con un fusil. As mozas informadoras dixeron que o fusil era unha dona encantada. Coidamos que sin ser ista precisamente a peneda que se refire de Pormás sexa outra moi somellante que nada teña que ver con ela, a non ser unha nova maneira de desfacere os encantos descoñecida deica o de agora.

---

(7) Temos recollida outra lênda somellante â ista en Cotobade, encarregando pra sacar o encanto levar un pote á un coto e poñelo sobor d'un outeiro dando tres voltas ô redor. A muller fita o pote e quérballe un pé. O encanto non saleu pero deulle unha cinta moi fermosa pra cintura da muller, mais denantes de chegar â casa púxoa no pé d'unha creixeira pra ollar cómo campaba, e toupou o albre.

En Portugal desfaise o encanto con tres paus colocados ná Cabeço do Castel sobor do Penedo Amarelo, pero o home á quen se lle prega que desfaga o encanto non-o consegue, escramando a persona que mora baixo do penedo.

—Valte que me dobraste o meu encanto.

José Diago, Revista Lusitana 1917. V. Constantino Cabal, ob, cit. p. 207.

BALANCE E INVENTARIO DA NOSA LITERATURA

Por Ricardo Carballo Calero.

A galeguización de Galiza ten dado un fremoso avance no presente ano. A obra resoante de «Ultreia», as xornadas magníficas de galeguismo universitario, a eclosión da conciencia autonomista da Terra, marcan sulcos imborrables na leira das nosas espranzas. Cara ista gran vendima dos acios da renacenza, a colleita literaria non semella copiosa. Cicáis isa mesma aitividade política e social dificultóu o frorecer numeroso das letras. Cáxeque todo o máis granado dos escritores galegos andivo atafegado en tarefas parlamentarias, orgaizacións políticas é culturás, conferencias de divulgación cultural e política, que lles impidiron consagrarse asiduamente ao cultivo da sua arte peculiar: a arte de escribir. Engádase a aquelas angueiras a da investigación científica, que sempre roubóu tempo â maoría dos nosos artistas literarios de hoxe.

Obras puramente literarias de algún decoro, apenas lembramos seis. Pedimos de antemán perdón aos inxustamente esquecidos, se os houbera. Tres libros de verso e tres libros de prosa.

Istes derradeiros debidos á Alvaro das Casas e Ramón Otero Pedrayo. O primeiro dóunos as «Xornadas de Bastián Albor» e o segundo «Contos do camiño e da rúa» e «Morte e resurreición». Os libros de verso son «O vento segrel», «Poema en catro tempos» é «Mar ao norde». Co derradeiro inaugura Alvaro Cunqueiro, feixe de lóstregos de inquedanza, a súa lírica roita, baixo un signo revolucionario non menos estremista que o que preside a táctica da Federación Anarquista Ibérica. Ditosamente, non hai Lei de Defensa que aplicarlle, inda que moitos a desexaran.

Poesía de ezquerda moderada, poesía gubernamental dentro do parlamento da opinión galega entendida, é a dos outros dous libros de poemas, debidos respeitivamente á Augusto Casas i Eduardo Blanco Amor. «O vento segrel» inclúe algúns poemas de acusado antiguo réxime. De ningún xeito cabe atribuílo a retraso mental do autor —quen, pol-o demáis, espresóu púbricamente a súa ademiración pol-a poesía de «Mar ao norde» — senón a data das composicións referidas, ben anterior â data de edición do libro. O cal, por outra parte, é de unha intención ponderada que o coloca perfeitamente dentro do marco da verdadeira orientación que, en punto a futuridades earcaísmos, creemos debe seguir a poesía galega de hoxe. Persoalmente, preferimos «Poema en catro tempos», que pra o noso gusto é o mellor libro de versos galegos de 1932.

As «Xornadas de Bastián Albor» proban unha vez máis que Alvaro das Casas é un dos nosos mellores prosistas. «Contos do camiño e da rúa» é a mellor obra literaria escrita na nosa fala no ano que acaba de finar. De conceición menos vasta que «Os camiños da vida», é, dentro da súa meirande limitación, obra máis perfeita, pois está ceibe das tres ou catro páxinas hiperrománticas e melodramáticas que escorregaron n-aquela obra, e que non nos acaban de satisfa-

cer, cicáis pol-a tendendencia un pouco socarrona do noso esprito.

Pra o novo ano temos coñecimiento de que se preparan os seguintes libros de verso: «Nao senlleira», xa no prelo, de Fermín Bouza Brey; «Corazón ao vento» de Aquilino Iglesia Alvariño, e «Poemas do sí e do non», de Alvaro Cunqueiro. Coñecemos os orixinás dos tres libros. O primeiro recolle as xoias líricas espalladas en revistas pol-o seu autor, i engade algún inédito. Non creemos —oxalá nos desminta a realidade, pra orgulo e groria da lírica galega!— que, sexa superado en moitos anos. O segundo prosigue e depura a liña de «Señardá». É un libro sinxelo, espido, feito eunha fremosa inxeleza, na que o poeta se nos dá enteira e humaamente como é. O terceiro é un feixe de poemas de vangarda, algo ao Alberti, que aporta novos matices á estética de «Mar ao norde.»

Otero Pedrayo ceibará o aplastante aerolito de un «Xelmírez». Trátase do relato novelado do viaxe do gran galego a Roma pra outel-o palio arcebispal. Temos escoitado a leitura de varios capíduos de ista obra. Os trozos evocadores da vida do medievo, o desfile de tipos, as descricións de cidades, produxéronnos unha impresión de estraordinaria grandeza. Todo o mundo cristián medieval está n-ise libro evocado pol-a varela máxica da arte; como o mundo helenístico está na «Afrodita» de Pierre Loüys, como o mundo cartaxinés está na «Salambó» flaubertiana, vivo, poderoso, rico lostregante. Ademáis, un Xelmirez de Otero – hai que decilo— non é menos interesante que un Napoleón de Ludwig. Se o autor de «Arrededor de sí» acerta a depural-a acción novelesca, a unxila de sobriedade, a reconcentrala, a erguela a súa nova obra será a súa obra definitiva, e Galiza terá dado unha figura á literatura universal.

Agardamos tamén pra o ano próisimo un libro de relatos de Castelao, lidos xa algúns na festa da prosa que fai anos celebróu o Seminario de Estudos Galegos. Creemos que o xenial artista non deixará decorrel-o 1933, sen nos brindar ise presente tanto tempo esperado.

Desexaríamos eisimesmo que a «Mitteleuropa» de Risco aparecera axiña, e que Filgueira Valverde nos dera a antoloxía da literatura galega que algunha vez nos prometéu.

P A P A I

Por Alvaro das Casas.

Pra Xurxo Lourenzo.

Na noite, pecha e fonda. Estrelas que cintilan esvaídas no luar, later de cans nas lonxanías e o murmurio dos regatos que rechouchían á ferver ledicias no colo, requentado de néboas dos amieiros.

No curro de Paio Carballo, isolado de falas, conversan dous cativos: máns afiadas pol-o vento, beizos enmarelados de friaxe, ollos quentes e trenguelear pol-as ponlas espidas dos arbres onde o moucho asubía sen espanto.

—E ti, víchelo ben?

—E sí que o vín.

—Estaba teso, rexo, com'un garabato.

—E xelado com'os monecos de neve; pal péille unha man, e semellaba pedra orballada na mañanciña.

—Longo, longo, coma si medrara no intre final.

—E tiña os ollos abertos ollando pra ningures.

—E os cabelos húmidos, non sei aínda sí húmidos de suor, de sangue, ou de chuiva.

—Por acaso húmidos de bágoas.

—Ninguén o chorou.

—Dín que Nosa Seora chora por riba de todol-os que non teñen nai que os chore, (longa pausa).

—E morreu esí, sen saber como.

—Esí, com-os pelengrinos dos contos da escola.

—Eso non. Os pelengrinos teñen rente un anxo de asas de oiro que olla azul, como a estreliña do abrente.

—E Bastián de Miñortos, o coitado, pelengrinou por todol-os camiños do mundo.

—*Afilador... Afilador...* Aínda estou a escoitalo cando se foi pol-a terra chá.

—Bastián de Miñortos!. Nome pra casorio con aquela fada que denantes salaiaba dende o máis outo do castelo de Ouris, (longa pausa).

—Agora non voltará á falar endexamáis.

—Foi home bó e falará cos santiños do Ceo.

—Non poderá; fáltalle a fala.

—Di miña nai que ás boas xentes chámaas Deus cando morren, e alá van rente d'Ele á falar con santos e mail os querubíns.

—Tí non te decatas ben! Bastián de Miñortos non ten fala pra falar, si a tivese perguntarianos pol o seu fillo Pepiño Nombelo.

—E non perguntóu.

—Nin ten ollos pra ollar.

—Os ollos tiñaos ben abertos, desto si me decatei. E que medo daban!

—Non, non; non ollan xa. Nin á tí nin á mín nos conoceu.

—Ou si, o que pasa e que coma non ten fala non puido decírnos ren.

—Son ollos que non ollan; as Virxens das irexas tên ollos esí.

—Mais os santiños ollan, e levan conta das xentes ruíns e dos homes de ben.

—A conta lévanna pol-o cheiro.

—O quê?

—Os maus pensamentos botan cheiro de xofre.

—Ave María! (pausa).

—É longo... longo... Medrou no intre final coma si tivese os pés por esas terras dehí fora e quixera chegar co-a fronte ao colo de Pepiño Nombela (pausa longa).

—Coitado rapaz.

—E tan cativo que non lle ferirán guillóns de señardá.

—Mais si oxe vai tamén aos niños de perdís, e lle dá por remexer nas silvas...

—Qué?

—E pega co aqueles ollos... Tí decátaste, Lelo?

—Cala (outro silenzo).

—Bastián de Miñortos, cando voltaba dos seus viaxes, sempre traguia puñados de onzas na faldriqueira.

—Eso din.

—Maxina que así, afastado de lugar...

—Ti pensas que morreu de man de home? Os ladróns, por un casual?

—Eu penso que morreu das febres de Castela.

—A gabilla de Telleira anda por estes tempos no camiño de Ramuin.

—Pois si os rapuñeiros dan co cadabre, róubanno, e fica sin pan Pepiño Nombelo.

—Os ladróns fuxirán porque a Xustiza non lles poña á morte.

—Fuxirán levándolle os cartos.

—O cativo ficará solo, orfo de pai e nai, e sin casal que lle dé achego.

—Mañán na mañanciña xa andará á pregar esmola pol-as portas Pepiño Nombelo.

—Baterá nas cancelas dos pazos fidalgos... Pum... pum...

—Unha esmoliña pol-o amor de Deus!

—E nin terá unha códea pra tirar a fame, nin cunca de caldo pra espaventar a friaxe, nin pinga de agua pra a sede dos camiños.

—Mañán, pol a mañanciña...

—Eu... (pausa longa).

—E á tí, cando diche co morto, non che pegou un arrepío?

—(Teimando na sua mágoa). Longo... longo... Frío com'unha campa de sagrado, rexo com'un estadullo.

—Semellaba un espanta paxaros.

—Eu... (outra pausa).

—A fame rilla nos folgos e —¡mala centella!— roxe coma os ratos nas artesas podres.

—Eu pensei na fame de Pepiño, sabes? Rexistrei ô morto e, sin que ninguén me vise, collinlle os cartos que levaba no bolso. O rapaz xa non terá fame: olla canto billete e cantos pesos. Fixen ben, verdade? Pro aqueles ollos duros, afiados, brilantes, teños cravados nos miolos. O morto era longo... e fondo. Ai, canta fondura lle vin!

—Cala. Non escoitas? Chega alguén; si escoitan temos cadea certa; peor que si fósemos rapuñeiros da gabilla.

—É o Pepiño Nombelo.

(Pepiño) —Imos ôs niños?

—Non, non.

(Pepiño) —È que mañán chega meu pai e despois xa non podo sair de noite (pausa longa).

(O pequeno, dándolle os cartos azorado, sin sabere coma espricarse) – Toma (e fuxe).

(Pepiño) —Mañán ven meu pai e terei cartos de abondo; estes dame o corpo que son roubados. Pillabáns. (Tira lonxe de sí os cartos que baten con estrondo de moita prata. Logo tica inquedo de dúvidas, tremente de medos). E si me pillan á min... E si pensan que son eu o ladrón... Alá ven xente. Decataránse. Ai, miña naiciña! (e rompe á chorar estragado de espantos). Papai! Papai!... Papai!!

CARMINA CITHARÆ

CUASI SERENATA EN DOUS TEMPOS

Por Xosé Pereiro Carrón.

A ti.

I

Tola sorrie no ceo a lúa.....
Desque goberna
no fondo abismo
móstranos triste, na face sûa,
cal rei nas ténebras,
o escepticismo.
Imperios, reinos ¡cántos!.. seus ollos
viron impávidos
ô fin loitar:
sangue maldito d'irmáns... despollos,
que a sua estela
foi salpicar.
A Vírxen Diana, de castos senos,
ô culto atende
do escuro chán:
Lúa, adourada no pobo heleno,
dea nouturna.
de Febo irmán.
Ô pé das aras... profumes... láudes...
e dos incensos
enrededor,
bacantes danzan en raudos bailes,
dos tirsos craros
cresce o rumor.
Antes qu'a aurora denunce o día,
acompasadas
de cara ô mar,
¡lúbrico ritmo!... xiran na orxía
e â lúa elevan
o seu cantar:

. . . . . .

«¡Ou Vírxen Diana!.. A ti, Jojeaira helena
saetera Deidade; a ti, que fendes
dos nosos peitos o insensibre mármor;
Inix nouturna;
Fenicia Astárte, d'Asia Numen, Dea
qu'ô pé do Líbano, en calada noite,
no lazo añudas, qu'en segredo tendes,
os seixos puros;
Hymnia sagrada, que dirixes leda,
das musas-ninfas o armonioso coro;
fecunda Nai dos astros, nai Manopsa,
d'Efesa groria;
Lucifera Artemisa, sol da noite,
Hécate crara que n'antorcha ofreces
do irmán Apolo a luce benfadada;
Feba brilante;
Casta Dictina, qu'en rubor sinxelo,
na polícroma veste arrebuxada,
cal pombas limpas pra ofrendar ô Zeos,
teus froitos celas;...
Hastra o escabel, d'o rexes a infindade,
do incenso a nube profumada acolle!...
do mundo inxente a adouración nouturna,
Deidade augusta.»

. . . . . .

Mais himnos... preces... d'incenso as nubes
ô alto chegan?...
A lúa sola
da noite crara rexe a quietude...
A lúa en alto
sorrie tola.....

II

Tamén eu afaneim'en hachar
do meu canto a felice expresión;
tamén eu aspiraba á cantar
do meu peito a pirmeira pasión.
Menta, bálsamo, nardo, azahar...
quén ¡cal élas!.. poidera exprimir,
quén ô pé do teu trono vivir....
densa nube d'incenso queimar.

E decote contigo danzar,
dos teus ollos a vida beber;
o azabache dos rizos peinar
que, axitados, teu corpo ô mover,
asemellan de bucle un colar,
no que prendes a vana ilusión
dos que xogan co seu corazón
xogos ledos qu'ô fin fan chorar....

Noite e día por tí meu querer
solo vive, do campo cal flor,
que tristeira, sin sol, vai morrer
cando o lume lle nega a calor.
E si as i-almas s'añudan n-un ser,
o castigo que pensas me dar,
ô teu peito fará atormentar:
¡xusta lei!... contra tí ha de volver.

Miña lúa serás, meu amor
outro encanto pra mín será fel,
e por tí, si é posibre, a door,
mais gustosa sería qu'a mel.
Mais... eu coido: cicais meu penar.
cal, â lúa, che faga sorrir....
¿Hastra tí chegará meu sofrir?..
¿Hastra tí chegará meu cantar?....

Betanzos, 1932.

M I S C E L Á N E A

«CONTRA LA PESTILENCIA»

No libro IV, fol. 12 v. dos Libros de instrumentos vistos e anotados por Alonso Yáñez de Palmoy, notario apostólico e chanciller do Cabidoo Ourensán que foi pol-os anos meios do século XV (1467), atópase a seguinte receta:

«Tomen 12 ou quinze graos de loureiro secos e sean bien molidos et cernidos et buel-tos con una onza de agua rosada et outro tanto uinagre branco et buelban con ello doze ou quinze gotas de leche de figuera et si la leche non podieran haber, tomen en su lugar dos ou tres leños de la figuera cortados non moy menudos et mezanlo todo con un palo de figuera et denlo todo a beber al paciente dentro de las seis oras que le diere et cubranlo bien et si sudare guardenle la sudor et con la gracia de Dios que el mundo de nada crió, será libre et sano el que esto ficiese; empero si fuere mozo de poca edade o hombre de poca complexión, denle la metad ou las dos partes de esto».—X. L.

Arquivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza

CANTIGAS POPULARES DE CEDEIRA

1 Non chas quero, non chas quero,
nabizas do teu nabal;
non chas quero, non chas quero,
que me poden facer mal.

2 A muller que ha de ser miña
ha de ter cara de pau,
a barriga de cortiza
e a narís de bacalao.

3 Si tí viras o que eu vin
aló lús na baixa mar:
dous salmonetes e un crego (1)
loitando c-un calamar.

4 Teño polainas de buxo
tarrañolas de burel
para darlle ô meu compadre
porque zurrou â muller.

5 Ainda que son das do toxo,
criada na carrasqueira,
tamén sei beber o viño
como os que son da Ribeira.

6 Eu bonita non-a son
fea non me quer ninguien;
coidadiño coa bonita
que tanto coidado ten.

7 De trebellar con as nenas
rompin as miñas polainas;
agora teño outras novas
non quero xacarandainas.

8 Indo pol-o mar abaixo
embarcado no meu bote
acordeime de as papas
que me quedaban no pote.

9 San Andrés de Teixido,
medias azules;
tírame pol os zocos
non me arrabuñes.

10 Fun á San Andrés tan lonxe
c-unha cesta na cabeza;
fun por mar e vin por terra
o Santiño mo agradeza.

11 Ofrecinme á San Andrés
por saber si me casaba;
hei de volver outro ano,
hei de quedar como estaba.

12 Ofrecícheme unha tunda
na casa de Bimbiela;
ofrecícheme unha tunda,
agora veño por ela.

13 Ofrecícheme a figueira
agora véñoche ôs figos;
agora dasme un correlo,
agora xa non chos quero.

14 Non quero que te vaias
nin que te quedes;
nin quero que me deixes,
nin que me leves.

15 Pol-o mar abaixo
vai o tío Toxeiro,
picando no toxo
no seu picadeiro.

(1) «Crego», nome de unha cráa de peixe.

CANCIONS DE BERCE

1 E que tés,
e que foi;
ehí che ven teu pai
e máis a tua nai...
Ah...

2 Ah, meniña, ah;
zapato no pé,
sardiña salgada.
pro noso Xosé...
Ah...

Recollidas por
ISAAC FORNEIRO BARANDELA

DO CANCIOEIRO DE BORNEIRO (CABANA)

1 O caravel cando nace
medra pol-as catro esquinas;
o amor cando pretende
non conta senóu mentiras.

2 O que non canta nin baila,
á que vai á foliada?
deprender catro mentiras
para contar de chegada.

3 Mozo que estabas na porta
coa man na faltriqueira:
o que ven pra namorar
non se pón de isa maneira,

4 No muiño donde eu moio
tamén moie unha señora;
chégalle o gran, queridiña,
chégalle o gran, que non roia,

5 Rego arriba, rego abaixo,
eu e mail a miña moza;
rego arriba, rego abaixo
armamol-a nosa roza.

6 Costureiriña bonita,
dime dónde tel-a cama.
—Na orilla da lareira,
antre un mendiño de palla.

7 Moito liño fai aresta,
moito fiado fai pano;
o que ten a muller vella
ten bacalao todo o ano.

8 Onde hai rapaces, hai bulla;
onde hai mozos, alegría;
onde hai dous vellos na casa,
roñan, roñan todo o día.

9 Por aiquí vai un camiño,
por aiqui vai un carreiro;
por aiquí ha de pasar
todal-a fror de Borneiro.

10 Vivan Borneiro e Dombate,
Vilaseca e Fontefría,
que eran as catro partidas
onde eu me adivertía.

11 En Borneiro hai boas mozas,
en Vilaseca fror de elas,
en Dombate son choronas
e no Briño micaelas.

12 As vellas do meu lugar
levan un ruido armado,
por causa de unha galiña
que quixo montar un galo.

13 Os mineiros da Cidá
todo é unha pandilla;
nunca pensaron que houbera
mineiros na Cagalliña. (1)

14 Si os señores son conformes
eu quero vel-o retrato,
solo por ver á Prudencio
salire arrodillado.

15 O que podemos decir.
dentro de catro chavolas:
que non atopamos máis
que anacos de cazolas.

---

(1) Esta cantiga e algunhas das que siguen. fan referenza ás escavacións feitas no castro «A Cidá», da parroquia de Borneiro. *Cagalliña* é o nome de un barrio de Vilaseca, lugar da mesma parroquia e de onde habia algúns traballadores nas ditas escavacións.

16 O traballo da Cidá
hase de ver nos diarios,
pra que veñan vel-as fincas
de os nosos propietarios.

17 Tel-a camisa ben branca,
bueno á quen cha lavou;
tua nai no lavadoiro
canto xabrón lle botou.

18 As nenas de Vilaseca
todas xuntas n unha eira
unhas cantan, outras bailan,
outras andan á xaneira.

19 Ai que pereira tan alta,
enriba ten mil enredos;
os mozos, cando pretenden,
nunca ten os ollos quedos.

20 Costureiriña bonita
a tua agulla picoume;
como eras bonitiña,
a picada consoloume.

21 Aquil que anda no baile
vai poñendo no sombreiro;
vai fumando no cigarro,
pode fumar bieiteiro.

22 Si tí queres e eu quero,
quen nol-o ha de privare,
de facel-a cama xuntos
para mañán madrugare.

23 Fun ô muiño con Paula,
fun ô muiño con ela,
fun ô muiño con Paula,
fun en paz e vin en guerra.

24 Mui muiño, mui muiño,
bótame a fariña fora
que a filla da muiñeira
ten un cantar que namora.

25 O muiño no-é muiño
que é a capilla dos ratos,
donde se daban os bicos
e mail-os moitos abrazos.

26 Miña nai, tiraime a cea.
si querés que vol-a coma:
teño que ir ver unha nena
antes que a lúa se poña.

27 Miña nai, dádeme a cea,
que quero ir ver á Carmela,
que hai moito que non-a vin
e xa toleo por vel-a.

28 No lugar de Vilaseca
hai unha pedra picada,
para se sentar os mozos
cando ven da foliada.

29 Saralala estaba mala,
veulle o sol pol-a ventana;
erte, Saralala, erte.
—Non podo que estou moi mala.

Recollidos por

XAQUIN LORENZO

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

O CONGRESO PAN-CÉLTIGO de 1933.

A *Celtic Association*, fundada en 1917 —enantes houbo outras duas: a fundada en Dublin, que duron de 1899 a 1908, e a fundada en Bruselas, que duron de 1908 á 1914— que ten a sua Segredaría geral en Dublin, regida por Miss Agnés O'Farrelly, no seu recente Congreso, tido do 5 ao 9 de Setembro 1932 en Truro (Cornwall) acordou ter o de 1933 en Brest, do 17 ao 23 do mes de Sant-Iago vindeiro.

Encarregada a Bretaña de preparalo, foron nomeados delegados do Comité os Sres. Pierre Mocaër, presidente; Mrs. Lalouet e Corre, vicepresidentes; Caradec e Daniel, segredarios; Treguier, tesoureiro, e Soegniard, Comisario geral. O Segredalado do Comité residirá en Brest, 4, rue Emile Zola.

O Comité de Festas e o Sindicato d'Iniciativas de Brest ofercerón o seu concurso.

Mr. Pierre Mocaër insisteu no caraute de neutralidade política e religiosa d'esta manifestación, que hase ispérar no que se fixo en Quimper en 1924. «O fin esencial é de criar útiris relaciós antr'a Bretaña, as Ilas Británicas e a *Galiza hespañola*, que reivindica tamén a sua admisión ao rango de nacionalidade céltiga».

—

Já no ano derradeiro se fixera un honroso convite á Galiza pra asistir ao *Gorsedd* bretón tido en Pontivy, sen que circunstancias imprevistas houberan deixado preparar a viage aos nosos enviados. Agardamos qu'iste ano ocurran as cousas d'outro geito.

NÓS áchase já en relación con Mr. Lalouet pra preparal-a repersentación galega no Congreso Pancéltigo de 1932.

OUTRAS NOVAS DAS TERRAS CÉLTIGAS

No Congreso Pancéltigo de 1932, en Truro (Cornwall) fixose o curioso esprimento de ter unha discusión somentes en céltigo. D'unha banda, o grupo Gael: irlandeses, maneses e escoceses; da outra o Bretón; galeses, córnicos e bretós. Falaron cada un no seu, e comprendéronse moi ben.

—

Outra nota é o rehabilitamento da vella lingua *córnica*, que se falou no Cornwall británico (Cornubia) deica o ano 1790, dend'o qual, dábana por morta. A asociación *Old Cornwall* propúxose facela revivir, e ten hoxe 1500 membros —dende 1920— que a están deprendendo, sendo moitos os que já a falan.

—

O *Gorsedd* bretón de 1933 terase no mes d'Agosto, na Baie de Saint-Efflam.

—

O bardo Telen Myrddin endereitou ao Archidruida da Ilia de Bretaña unha carta pedindo autorización pra costituir un *Gorsedd das Galias* que ajunte á todol-os amigos da Tradición céltiga repartidos pol-as provincias de Francia non bretonas, adantándose *aos países d'espríto céltigo mais de lingoa latina*.

Eis o que poderia tamén ser intentado na Galiza.

—

A *Federación dos Circos Celtigos* de Bretaña traspasou a sua sede social á Rennes, ond'organizou cursos de lingoa bretona e un coro nacional bretón.

UNHA INTERPRETACION DE NORIEGA VARELA

Aquilino Iglesia Alvariño don unha conferencia en Ferrol, patrocinada pol-o Grupo galeguista de aquela cibdade, encol de «Noriega Varela, poeta da montaña». Desenrolou a tesis de que o autor de «Montañesas» é máis que poeta da montaña, poeta da humildade, poeta franciscán. O cantar á montaña non é a sua esencia poética. A sua esencia poética é cantal-as cousas humildes. No ambente montañés, adicouse á cantal-as cousas humildes da montaña, que lle preocupan denantes que a montaña mesma.

LIBROS

ANTE EL ESTATUTO, por Manuel Portela Valladares.—Barcelona, 1932.

Comprende iste libro d'actualidade, cujeto de costantes comentarios na imprensa galega, dous traballos *Unificación y diversificación de las nacionalidades*, confrencia feita no Centro Galego de Barcelona, no Dia de Galiza do ano 1932, e *El Priscilianismo*, que desenrola un dos puntos da dita confrencia.

Con fonda intuición do ser da nosa Terra e das suas necesidades, o A. comenza c'unha síntese breve da historia de Galiza na que por certo espón ideias moi atinadas en col do rol que jogou Compostela e o culto jacobeo no desenvolvemento da Edade Meia peninsular, en col do sinificado da leenda carolíngia, e máis dos motivos do arredamento de Portugal e do partido que n-iste asunto tomou Gelmirez. No capídoo II (*Las rutas de las nacionalidades*) enxerga moi ben o que representaron os Reis Católicos pr'a unidade hespañola. É iste cecais o punto que máis deberamos sallentar do libro: o Sr. Portela ve aos Reis Católicos coma operando máis unha unidade religiosa desenso hispánico e regalista, no que a Eireja hespañola ven ficar nas suas mans, supeditada á lles —en contra, engaderemos nós, da direición universal, vaticanista, que de cote sostivo Compostela— que non unha unidade política, que o mesmo Rei Católico quixo crebar despois de viudo. Tamén debemos engader eiquí que Galiza, no tempo dos Reis Católicos tivo unha sorte d'inicio de Cortes propias que, de non teren sobrevido Cisneros e os Austrias, cecais houberan dado algo de seu.

Despois de pór en releve os desastrosos efeitos do centralismo en todos lados, especialmente en Galiza, entra no capídoo III (*Ante el Estatuto*) no que percorre todol-os probremas nosos, facéndose cárrego con forte lógica das objecións contra da autonomia galega, tanto dend'o punto de vista galego coma dend'o punto de vista hespañol. Pol-a sua síntese, resulta n-iste un libro moi convemente.

No que toca ao Priscilianismo, non concordamos co-a maneira de ver do A. Se respeito de Priscilliano, pódese perfeitamente soster co-il, con Babut, Paret e outros, que foi un asceta católico ortodoxo, non así dos seus seguidores, especialmente despois da sua morte; e menos, ao noso ver, que o priscilianismo represente o espíito céltigo galego. O priscilianismo —deixando á salvo ao seu fundador, ata que teñamos un estudo máis fondo dos seus escritos— é unha doutriña d'ispiración perfeitamente oriental, de procedenza asiática. V. R.

MEDIEVAL ALABASTERS FROM NAWORTH CASTLE, por Eric Maclangan.

O direitor de Victoria and Albert Museum, de Londres, pubrica un interesante trabailo na revista «The Antiquaries Journal», no número correspondente á Octubre de 1932, volumen XII, encol dos alabastros medioevos do Castelo de Naworth.

É un traballo que foi lido no 5 de Maio na Sociedade de Arqueólogos de Londres.

Trátase de nove releves de alabastro, que foron policromados, e que se gardan no dito Castelo de Naworth.

Cré que sollo un é o máis antigo, fixando sua data no século XIV, e que representa o asunto da Ascensión. O comparia tamén á unha táboa mutilada, que figurou co número 3 na Exposición das obras de alabastro da época medieval ingresa no 1910, e nomea ó mesmo tempo outro anaco de alabastro de Kettebaston no Britsh Museum.

Fai notar, non embargantes, do dito releve: que non atopa os simbolos pro poder identificar ós Apóstolos, fora de San Xohán Evanxelista, que ten unha palma.

Dá conta despois de duas imáxens: a Trinidade e San Xohán Bautista. A táboa da Trinidade é de tipo corrente e lembra outra imaxen doada en depósito, número 379, pol-o doctor Hildburg no Victoria and Albert Museum.

O San Xohán Bautista, sin chamar a atención, ten de particularidade a pel d'un camello enteira, véndose os pés do mesmo animal. Imaxen semellante atópase tamén n'un retabro compreto no Victoria and Albert Museum e n'outro eisemprar mesmamente no dito Museo e depositado pol-o Dr. Hildburgh.

Estuda logo unha Asunción, un San Miguel e unha Santa Abadesa.

D'iste grupo da Asunción de Nosa Señora, nos di que é intresante pol-a pintura primitiva que ainda conserva e pol-os pés da Virxen que non son correntes nas representacións ingresas.

Sobre a imaxen de San Miguel, non alcontra particularidaes notabres. Da Santa Abadesa, monxa e relixiosa, confesa que non pudo identificala. Conxetura, non embargantes, si poidera representar Santa Etheldreda, asegún lembra unha linda estatuiña que se mostra no (A, 3-1912) de Victoria and Albert Museum.

Remata co terceiro grupo, ou sexa: San Oswald, a prisión o bico de Xudas e Noso Señor.

Cita diversos paresceres de si pode identificarse con San Oswald o San Ethelbert, ainda que se incrina pol-o primeiro, por tratarse d'un santo rei ingrés dos tempos máis remotos da Edade Media.

O asunto da prisión e bico de Xudas paresce haber pertescido á un retabro d'unha Pasión. Ta ién enumera eisemprares do Dr. Hildburgh no Victoria and Albert Museum. A figura de Maico no chan, preto dos pes de San Pedro, aparesce n'unha rara actitude de retorcemento.

A estatuiña de Noso Señor vése que foi torpemente desfeita, poñéndolle unha cabeza.

Supón que debe representar á Noso Señor, mostrando toda a sua dór, e tendo na sua man izquerda un longo pau ou bastón benzoando ca direita. Mais opina que non se trata solo d'unha imaxe separada, senon d'unha táboa que no lado direito debia ter á Santa Catarina, sendo visitada na cadea por Noso Señor, a semellanza da que figura co número 61 na «Exhibition of English Medieval Alabaster Works», como a Santa Catarina da eirexa de Santa María de Fuenterrabía, e a Santa Catarina de Venecia e unha táboa da colección do Dr. Hildburg. Mais n'ista derradeira, o Noso Señor aparesce de hortelán á Santa María Magdalena, cuase co mesmo traxe e compostura, pero levando unha legoña en vez do longo pau ou bastón.

Datan todas istas imáxens, si n contar a primeira, da segunda metá do XV ou comenzos do XVI.

Pon de releve a falla d'un bó catálogo das obras de alabastro feitas na Inglaterra, maormente das moitas que andan pol-os eirexas e museus extranxeiros. Fala, á carón d'isto, d'unha táboa da Santísmá Trinidade que lle sorprendeu no pequeno e moi intresante Museo d'Arte Galego e Antigüedades de Pontevedra, antre Vigo e Santiago; un Museo, asegún di, que recompensa manificamente a sua visita.

Dóese de non haber podido facerse con unha fotografía.

Describe como o Deus Pai recolle as ialmas n-un lenzo e como ten ó seu fillo Crucificado antre seus xionllos. Como dous anxos turiferarios están na parte oata e como outros dous con cálices recollen o sangue das mans que saen do Crucificado, mentras tamén outros dous fan o mesmo nos pés.

Di que a táboa de Pontevedra se conserva ben e vense grandes trozos de pintura primitiva. Conxetura que poido ser truida á Galicia por algún dos moitos peiengrinos ingreses que viñeron de romaxe á Compostela, e fúndase no retabro que traxo e donou á Catedral de Sant-Iago o ilustre crego ingrés John Goodyear.

Foi lástima que o sabido arqueólogo Mr. Eric Maclagan, no seu rápido viaxe á Galicia e á Compostela non poidera coñecer máis eisemprares de alabastros, taes como os do Museo Blanco Cicerón e os de Mondoñedo. É indudabre que cos peiengrins da Inglaterra chegaron ise arte tan seu, como os alabastros dos séculos XV e XVI. O importante traballo de Mister Maclagan nos ven á mostrar o aprecio que os galegos debemos ter á taes alabastros.

X. CARRO

NINGÚN GALEGO debe iñoral-a historia da sua Patria.
NÓS remite, libre de gastos, contra reembolso do seu importe a 2.ª edición da

HISTORIA SINTÉTICA DE GALICIA

por RAMÓN VILLAR PONTE 6 Pesetas

MÁIS DE TRESCENTAS PÁXINAS :-: A OBRA DE MAIOR ÊXITO EN GALICIA

NÓS LEVA PUBRICADOS 55 VOLUMES QUE TODOS PODEN TER, PAGÁNDOOS EN PRAZOS MENSUAES. PIDA CATÁLOGO Á NÓS

Imprenta NOS.—Hortas 20. Santiago.

A hixiene nos nenos

é a garantía da sua saúde física e moral o día de mañá.

No diario aseo dos nenos emplee o **"Jabón Sales de la Toja"**, único que ás suas altas calidades meiciñás xunta toda a finura e prefume d'un xabón de tocador.

Contribuie ô perfeito desenrolo das criaturas e evita o perigo da escrófula e o raquitísmo.

1pta PASTILLA

JABÓN LA TOJA

ÚNICO EN EL MUNDO

O Xabrón da Toxa é o mellor.

Honra á Galicia no mundo enteiro

MERQUE VOSTEDE

Plumeiros RAFIUM

DE MÁIS DURA QU'OS DE PLUMA E LIMPAN MILLOR.
VÉNDENSE EN TODOL OS ESTABRECIMENTOS DO RAMO.

ANDRÉS PERILLE --- OURENSE

Sanatorio Quirúrgico de San Lorenzo

Santiago de Galicia

De los Profesores

D. Fernando Alsina y D. Antonio M. de la Riva

CIRUJANO GINECÓLOGO

FOTOGRABADO

Si quer qu-os seus fotograbados sexan o mais perfeito posibres, convenlle envialos aos
Talleres de fotograbado ESPASA-CALPE S. A.
Ríos Rosas, 24-Apartado, 547 MADRID

A sua biblioteca non será unha biblioteca galega, mentras non adequira as obras editadas por

NÓS

PUBRICACIÓNS GALEGAS E IMPRENTA
HORTAS, 20 SANTIAGO